

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Nestor De Tièrestraat (Aalst, Oost-Vlaanderen)

Projectcode: 2021E14
Mei 2021

ARCHEOLOGIENOTA MET BEPERKTE SAMENSTELLING
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2021

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek	7
1.1	Administratieve gegevens	7
1.2	Inleiding	9
1.3	Onderzoeksopdracht.....	9
1.3.1	Doelstelling.....	9
1.3.2	Onderzoeksvragen	9
1.3.3	Juridische context	9
1.3.4	Randvoorwaarden	9
1.3.5	Archeologische voorkennis van het terrein	9
1.4	Werkwijze en strategie	10
1.4.1	Methode	10
1.4.2	Historische context	10
1.4.3	Verstoringshistoriek.....	10
1.5	Assessmentrapport.....	11
1.5.1	Situering van het projectgebied	11
1.5.2	Historische en archeologische situering van het projectgebied	12
1.5.2.1	Archeologisch onderzoek in de omgeving van het projectgebied	12
1.5.2.2	Stadsontwikkeling van Aalst.....	12
1.5.2.3	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen	17
1.5.2.4	Huidige gebruik en verstoringen.....	20
1.5.3	Geplande werken	23
2	Synthese.....	25
3	Bibliografie.....	26

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....	8
Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....	8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).	11
Figuur 4: Topografie van Aalst en omgeving op basis van het Digitaal Hoogtemodel (DHM). De zwarte driehoek situeert de oudste woonkern van Aalst op een steilrand van de Dendervallei. De stippellijn geeft de afbakening van de hoger gelegen leemrug met de koutergronden aan. Het plangebied is aangeduid met een gele ster en situeert zich aan de noordelijke rand van deze leemrug (De Groote 2013, 6) (Bron: AGIV en Onroerend Erfgoed).	13
Figuur 5: Kaart op basis van het 16de-eeuwse Stadsplan van Van Deventer met lokalisatie van de vroegmiddeleeuwse sites: 1. Het Zelhof, 2. De Sint-Martinuskerk, 3. De Sint-Ursmaruskapel, 5. Het Sint-Jozefscollege, 6. De Hopmarkt, 7. Het traject van de handelweg Brugge-Keulen. Verder: de Dender en de Siesegembeek (blauw), het alluviale gebied (groen) en de hoger gelegen leemgronden (beige). Het plangebied situeert zich buiten de stadskern op de rand van het alluvium van de Ediksveldbeek. (De Groote 2013, 9).	15
Figuur 6: Lokalisatie van de volmiddeleeuwse sites. Plan op basis van het 16de-eeuwse stadsplan van Van Deventer met de castrale motte (1), het Zelhof (2), de eerste stadsomwalling (3), de opgevolde winterbedding van de Dender (4), de tweede stadsomwalling (5) en de Grote Markt (6). Het plangebied situeert zich buiten de stadskern. Het oostelijk terreindeel snijdt wel mogelijk de tweede stadsomwalling aan. (De Groote 2013,19).	15
Figuur 7: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: KBR).	17
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).....	18
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).	18
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).....	19
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1893 (Bron: NGI Cartesius).	19
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).	20
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).	21

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).....	21
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).....	22
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....	22
Figuur 17: Synthese uitgravingen sanering weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....	24

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....	7
---	---

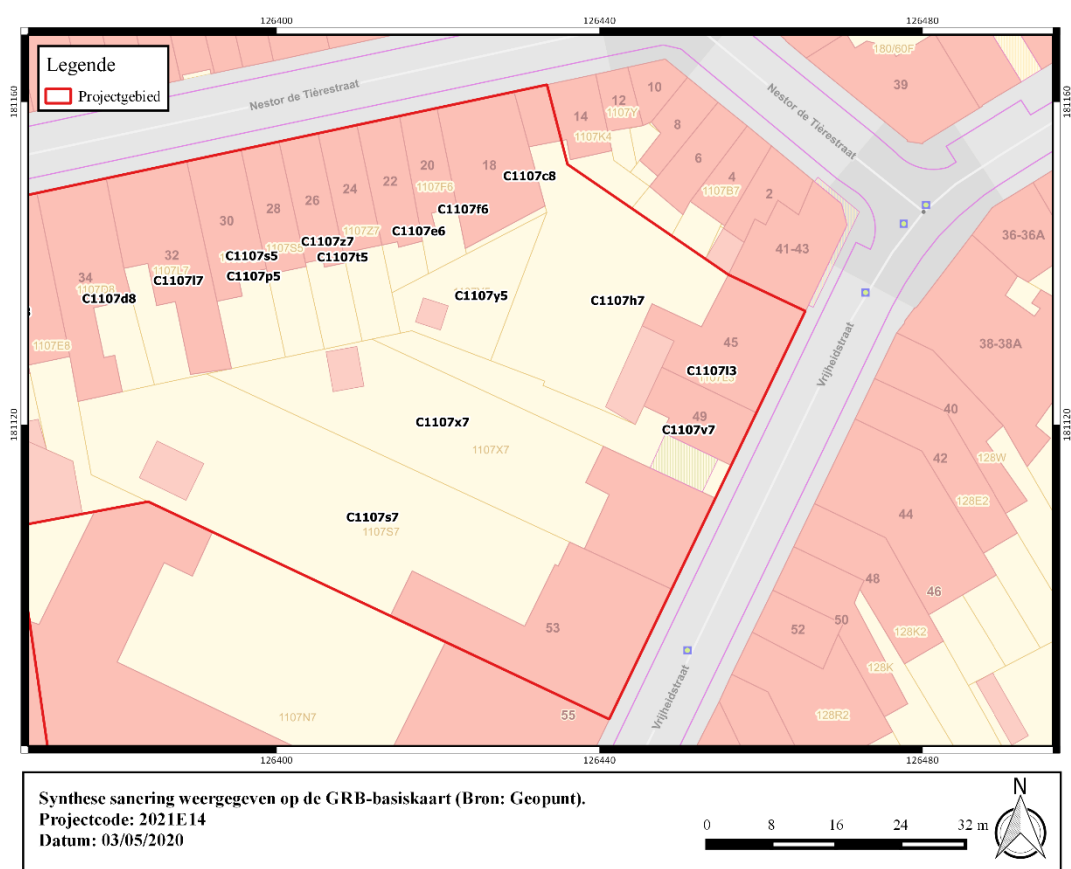
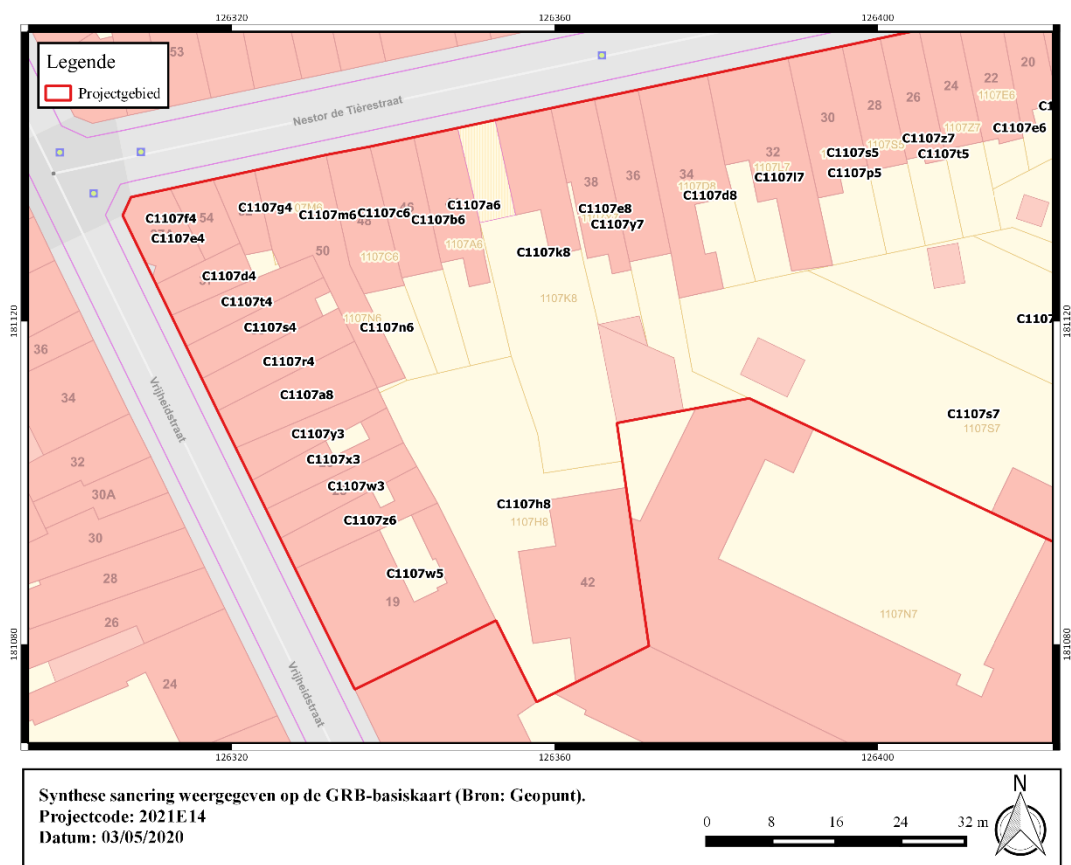
1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Oost-Vlaanderen
	Gemeente	Aalst
	Deelgemeente	/
	Postcode	9300
	Adres	Nestor de Tièrestraat / Vrijheidstraat 9300 Aalst
	Toponiem	Nestor De Tièrestraat
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 126301$ $Y_{\min} = 181060$ $X_{\max} = 126471$ $Y_{\max} = 181177$
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Aalst, Afdeling 2, Sectie C, nr's zie figuur 1 en 2 Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 3	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

1.2 Inleiding

Voor het projectgebied Aalst Nestor De Tièrestraat wordt een **archeologienota met beperkte samenstelling** opgemaakt. De toekomstige werken en een beperkt aantal doorslaggevende aspecten tonen immers aan dat verder onderzoek van het terrein met hoge waarschijnlijkheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst, en er dus geen verdere maatregelen noodzakelijk zijn. Deze bureaustudie beperkt zich dus tot een historische situering, een toelichting van de bestaande toestand en een beschrijving van de geplande saneringswerken.

Deze archeologienota geldt enkel en alleen voor de huidige stedenbouwkundige vergunningsaanvraag tot het saneren van gronden. Indien in de toekomst een nieuwe vergunningsaanvraag wordt ingediend dient wederom de afweging gemaakt te worden of een archeologienota noodzakelijk is.

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.3.2 Onderzoeksvragen

Binnen de archeologienota met beperkte samenstelling wordt onderzocht wat de invloed is van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.3.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Aalst. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor het saneren van gronden waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt ca. 8072 m², vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.3.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.3.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Nestor de Tièrestraat Aalst werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

1.4 Werkwijze en strategie

1.4.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en de verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.4.2 Historische context

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

1.4.3 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971, ter beschikking gesteld via Geopunt.

1.5 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.5.1 Situering van het projectgebied

Het plangebied is gelegen in Aalst in de provincie Oost-Vlaanderen. Het terrein grenst ten noorden aan de Nestor de Tièrestraat en ten westen en oosten aan de Vrijheidstraat. De stadskern van Aalst (Markt) situeert zich ruim 500 meter ten zuidoosten.

De site bestaat hoofdzakelijk uit woningen die vaak voorzien zijn van een tuin of koer. Ter hoogte van het westelijk terreindeel is tevens een parking met bijhorende loods aanwezig. Grenzend aan de site situeert zich een brandweerkazerne. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 8072 m².

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.5.2 Historische en archeologische situering van het projectgebied

1.5.2.1 Archeologisch onderzoek in de omgeving van het projectgebied

Binnen de projectgrenzen is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het merendeel van de gekende waarden bevindt zich in het historisch centrum van Aalst waar reeds veelvuldig onderzoek is uitgevoerd. Het merendeel van deze vindplaatsen kan in verband gebracht worden met wonen en werken in de (vroeg)middeleeuwse stad. Echter wijzen de waarnemingen eveneens op een doorlopende menselijke aanwezigheid sinds het finaal-paleolithicum. Hoewel deze vondsten eerder gefragmenteerd zijn aangetroffen bij verschillende onderzoeken in de Aalsterse stadskern wijzen ze op aanwezigheid tijdens het neolithicum en de metaaltijden en bewoning en begraving tijdens de Romeinse periode. De omgeving, op een droge zandleemrug binnen de uitgestrekte Dendervallei, moet dan ook een grote aantrekkingskracht gehad hebben op zowel jager-verzamelaars als vroegere landbouwers.

1.5.2.2 Stadsontwikkeling van Aalst

Begin 2000 leidde de combinatie van de historische en topografische studies met de archeologische studies tot een nieuwe synthese over de stadswording van Aalst. Deze synthese werd in 2013 gepubliceerd door K. De Groote in het tijdschrift Monumenten, landschappen en archeologie.¹ Hieronder volgt een bondige samenvatting.

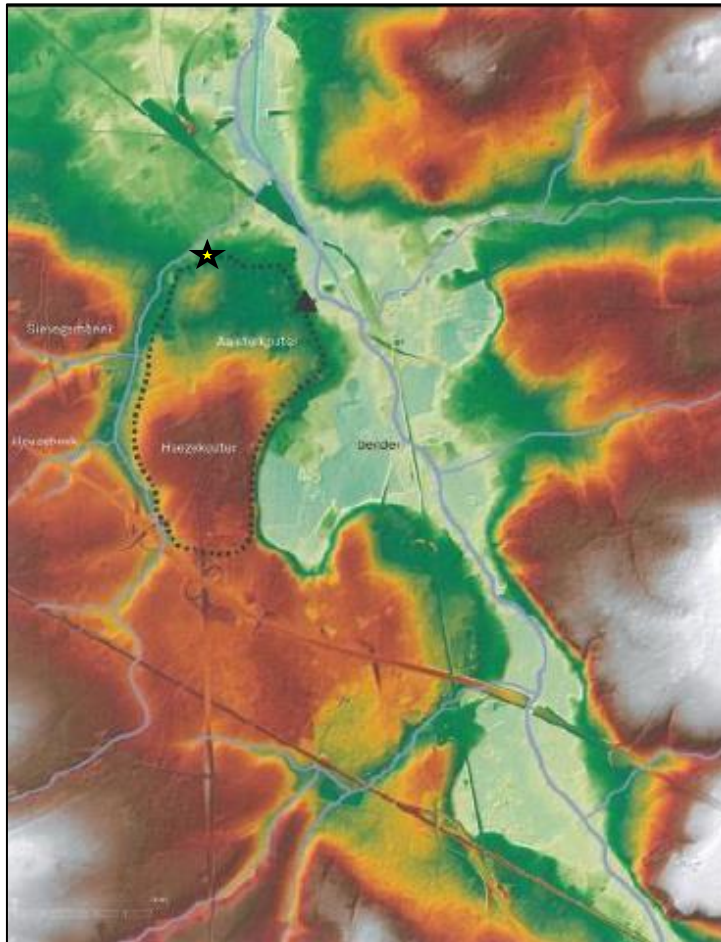
A. Prestedelijk landschap²

De kern van Aalst (Figuur 4, zwarte driehoek) situeert zich topografisch op de linkeroever van de Dender, op de overgang van de leem- en de zandleemstreek. De middeleeuwse stad is ontstaan op de plaats waar een noordoostelijke uitloper van een leemrug een steilrand vormt met het alluviaal gebied van de Dender. Het archeologisch onderzoek van de Oude Vismarkt en het Oud-Hospitaal hebben aangetoond dat de winterbedding van de Dender tot aan de oostelijke steilrand van de leemrug kwam. Het hoogteverschil tussen de alluviale rand en het hoogste punt van de leemrug, ter hoogte van de Grote Markt, bedraagt 6m. Het zuidelijke deel van deze uitzonderlijk grote leemrug (ca. 130ha) wordt gevormd door de Hoezekouter, gekenmerkt door natuurlijke, goed gedraineerde leemgronden (Figuur 4). Aan noordelijke zijde wordt deze kouter afgesneden door de scherp ingesneden vallei van de Siesegembeek. Het noordoostelijke deel van de rug bestond waarschijnlijk uit de Aalsterkouter (Figuur 4, Figuur 5).

¹ DE GROOTE 2013, 4-32.

² DE GROOTE 2013, 6-7.

Figuur 4: Topografie van Aalst en omgeving op basis van het Digitaal Hoogtemodel (DHM). De zwarte driehoek situeert de oudste woonkern van Aalst op een steilrand van de Dendervallei. De stippellijn geeft de afbakening van de hoger gelegen leemrug met de koutergronden aan. Het plangebied is aangeduid met een gele ster en situeert zich aan de noordelijke rand van deze leemrug (De Groote 2013, 6) (Bron: AGIV en Onroerend Erfgoed).

De hooggelegen, goed gedraineerde vruchtbare leemgronden en scherp ingesneden beekvalleien hadden ongetwijfeld reeds in de prehistorie een grote aantrekkingskracht. Het onderzoek van de voorbije decennia heeft aangetoond dat de vruchtbare leemgronden rondom de oudste bewoningskern reeds in het laat- neolithicum en de bronstijd intensief geëxploiteerd werden als akkerland³. Ook in de binnenstad van Aalst kwamen verschillende vondsten aan het licht die wijzen in de richting van prestedelijke bewoning. Onder andere kan verwezen worden naar de site van de Oude Vismarkt waar aan de oever van de Dender, aan de voet van de steile oostelijke helling van de leemrug, een tot 90cm dik colluviumpakket aangetroffen werd⁴. Dit pakket ontstond t.g.v. intensieve ontbossing en ontginning en dekte een oude prehistorische bodem af. Het handgevormd aardewerk dat uit dit pakket gerecupereerd kon worden, wordt algemeen gedateerd in de metaaltijden. De aanwezigheid van prehistorisch en Romeins schervenmateriaal onder de oudste stadswal op de site Sint-Jozefscollege kan tevens als voorbeeld van prestedelijke bewoning aangehaald worden⁵. Verder beperken de sporen uit deze periode zich tot enkele grachtsegmenten, kuilen en een geïsoleerd graf⁶.

³ DE GROOTE 2013, 7; DE GROOTE 1988, 26, SERGANT 2004, 45-46.

⁴ DE GROOTE 2000, 237.

⁵ DE GROOTE & MOENS 1995, 138-141. DE GROOTE E.A. 2010.

⁶ DE GROOTE 2013, 9.

B. Bewoningskern uit de vroege middeleeuwen (5de-9de eeuw)⁷

In 1107 wordt melding gemaakt van *Alste* dat een Germaanse oorsprong kent als *alhusta* wat ‘heidens heiligdom’ zou betekenen. Aalst wordt echter voor het eerst vermeld in de eigendomslijsten van de abdij van Lobbes; deze teksten dateren uit 868-869. Onder de domeinen die de abdij in bezit heeft, wordt o.a. de *villa Alost* vermeld: een tweeledig uitgebaat domein, met enerzijds het vroomhof en anderzijds de *mansi*⁸. Op basis van een 13de-eeuws toponiem kan deze Karolingische *curtis* gelokaliseerd worden op de linkeroever van de Dender, meer bepaald ter hoogte van het Zelhof (Figuur 4). Het oude stratenpatroon, dat oorspronkelijk boogvormig aansluit op de Dender, doet vermoeden dat de *curtis* op een bepaald ogenblik omwald was. Het gebogen straten- en perceleringspatroon rond de St.-Martinuskerk, vermoedelijk opgericht als domeinkerk, wijst mogelijk eveneens op een omgrachting. In dit geval betreft het een gelijkaardige situatie als bijvoorbeeld de Karolingische *curtis* van Petegem, die eveneens opgedeeld was in een omwald woonareaal en in een omwalde begraafplaats met een houten kerk⁹.

Tijdens de voorbije decennia kwamen in het centrum van Aalst verschillende vondsten uit de vroege middeleeuwen aan het licht. De Merovingische vondsten situeren zich zonder uitzondering steeds binnen de latere, eerste stadsomwalling¹⁰. Volgens K. De Groote wijst dit duidelijk op het belang van deze zone als kern van de latere stad¹¹. De ruimtelijke structuur van de *villa Alost* moet waarschijnlijk veel ruimer gezien worden dan wat de identificatie van het Zelhof met het latere hospitaaldomein lijkt te suggereren. De opmerkelijke kwaliteit van de vroegmiddeleeuwse vondsten wijst bovendien op een goed ontwikkelde nederzetting met een zekere status¹². De vondst van bouwafval tussen de onderste begravingen in de noordelijke kruisbeuk van de Sint-Martinuskerk suggereert de aanwezigheid van een ouder kerkgebouw, wat opnieuw duidt op de aanwezigheid van een pre-stedelijke kern¹³.

C. Stadswording¹⁴

De stedelijke ontwikkeling van de kern rond het Zelhof moet gesitueerd worden in de 11de-12de eeuw. In 1047-1050 werd het noordelijke gebied tussen Schelde en Dender ingelijfd bij het graafschap Vlaanderen. Aalst evolueerde tot het politiek centrum van een gebied, dat later het Land van Aalst genoemd zou worden, en vervulde een belangrijke rol in de defensie van de nieuwe oostgrens van het graafschap. Met het oog op de verdediging van deze grens werd aan de binnenzijde van een Dendermeander, recht tegenover het Zelhof, een motte opgericht (Figuur 6).

⁷ DE GROOTE & MOENS 1995, 69-97 ; DE GROOTE 2013, 9-11.

⁸ Het vroomhof werd rechtstreeks voor rekening van de abdij uitgebaat. De *mansi* waren verplicht tot betalingen in natura en geld en tot het leveren van vervoer- en landbouwherediensten.

⁹ CALLEBAUT 1981.

¹⁰ DE GROOTE 2013, 11.

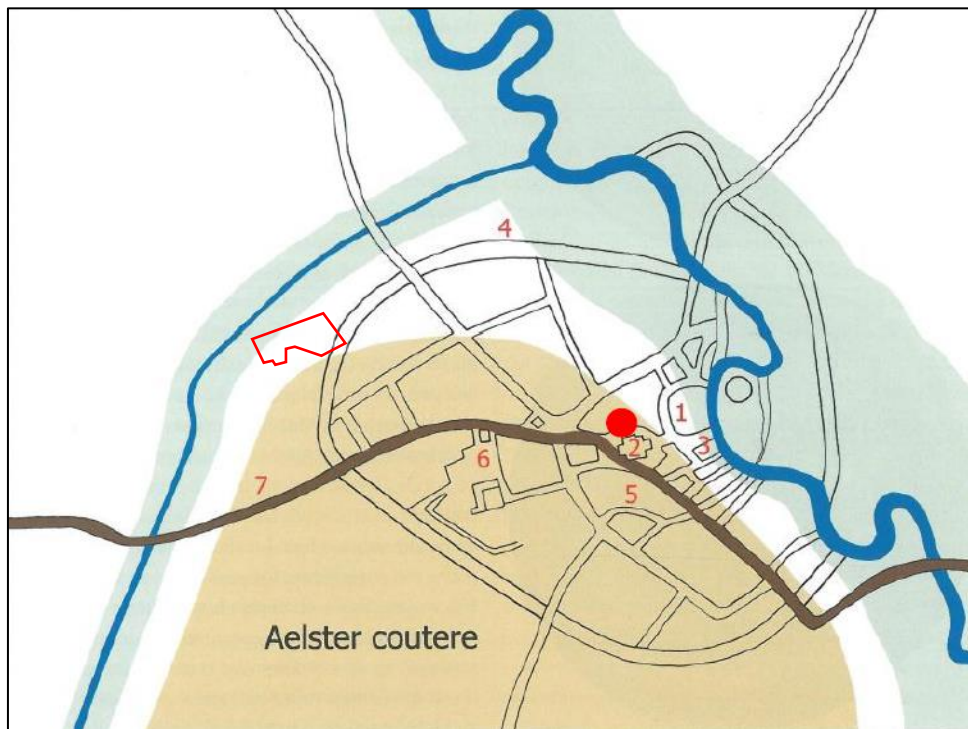
¹¹ DE GROOTE 2013, 11.

¹² DE GROOTE 2013, 11.

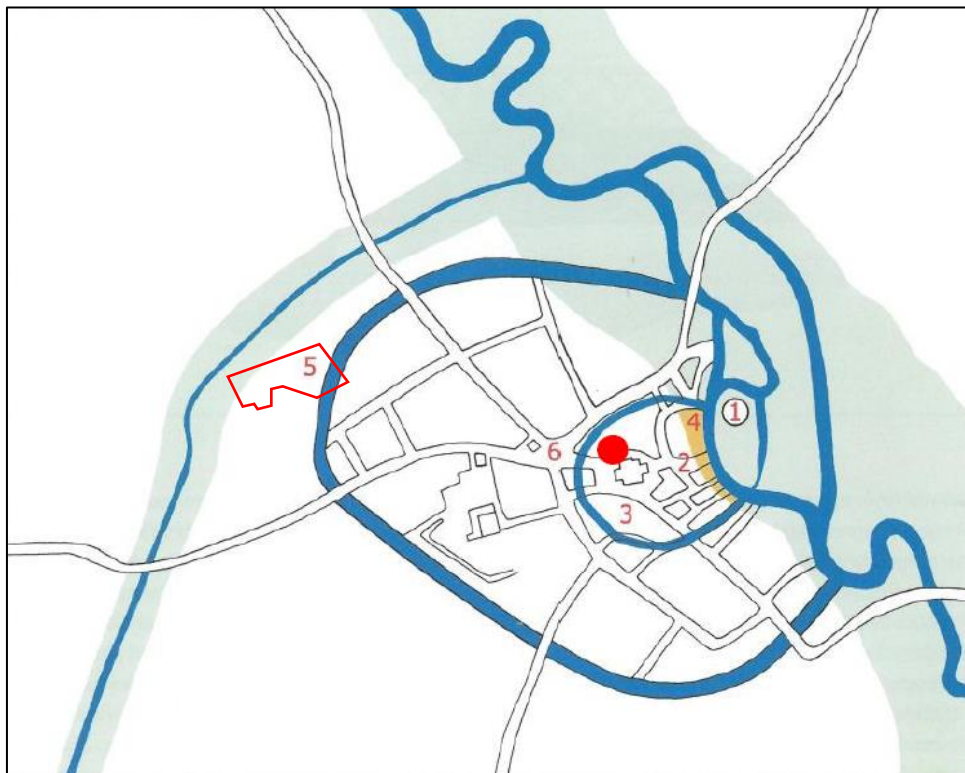
¹³ DE GROOTE 2013, 11.

¹⁴ DE GROOTE & MOENS 1995, 97-98 ; DE GROOTE 2013, 13-18.

Figuur 5: Kaart op basis van het 16de-eeuwse Stadsplan van Van Deventer met lokalisatie van de vroegmiddeleeuwse sites: 1. Het Zelfhof, 2. De Sint-Martinuskerk, 3. De Sint-Ursmaruskapel, 5. Het Sint-Jozefscollege, 6. De Hopmarkt, 7. Het traject van de handelweg Brugge-Keulen. Verder: de Dender en de Siesegembeek (blauw), het alluviale gebied (groen) en de hoger gelegen leemgronden (beige). Het plangebied situeert zich buiten de stadskern op de rand van het alluvium van de Ediksveldbeek. (De Grootte 2013, 9).

Figuur 6: Lokalisatie van de volmiddeleeuwse sites. Plan op basis van het 16de-eeuwse stadsplan van Van Deventer met de castrale motte (1), het Zelfhof (2), de eerste stadswalling (3), de opgevlude winterbedding van de Dender (4), de tweede stadswalling (5) en de Grote Markt (6). Het plangebied situeert zich buiten de stadskern. Het oostelijk terreindeel snijdt wel mogelijk de tweede stadswalling aan. (De Grootte 2013,19).

D. Stedelijke ontwikkeling t.e.m. de aanleg van de tweede stadsversterking¹⁵

De bouw van de eerste stadsversterking (Figuur 6-3) dient gezien te worden als de definitieve start van de stedelijke ontwikkeling. Op basis van archeologische gegevens kan de aanleg gesitueerd worden in de tweede helft van de 11de eeuw. De historische gegevens situeren de aanleg zeker voor 1128. Het tracé en de afmetingen van de oudste wal zijn dankzij archeologisch onderzoek nagenoeg volledig te reconstrueren. Het betrof een zgn. *D-shaped* omwalling met een lengte van ca. 750m en een omwalde oppervlakte van ca. 6.5ha¹⁶. Het tracé wordt gevormd door een verdwenen straatje op de parking van de Pontstraat, een gedeelte van de Klapstraat, het verdwenen Walgrachtstraatje, een deel van de Lange Zoutstraat en de Molenstraat¹⁷.

Op basis van het stratenpatroon kan afgeleid worden dat het stadsareaal op een bepaald ogenblik uitgebreid wordt in zuidelijke richting, waardoor de halve cirkelvorm doorbroken werd. De uitgebreide kern werd begrensd door de Molenstraat, de Lange Zoutstraat, de Hoogstraat, het Onze-Lieve-Vrouwestraatje en de Sterrestraat¹⁸. De terreinen langs de Pontstraat, die waarschijnlijk deel uitmaakte van de handelsweg Brugge-Keulen, werden verkaveld. Het perceelspatroon langs de Pontstraat, met bouwpercelen haaks op de rivier (loskades), wijst duidelijk op een bloeiende handelsnederzetting. Ook de integratie van de haven, de Werf, binnen de stadsomwalling, wijst in deze richting. De sterke bevolkingstoename tijdens de late 11de en 12de eeuw leidde tot een nieuwe uitbreiding van het stadsareaal en de aanleg van een tweede stadsversterking (Figuur 6-5). De aanleg van de nieuwe wal is, op basis van een onderzoek in het schepenhuis, te situeren op het eind van de 12de of het begin van de 13de eeuw. De nieuwe wal omvatte nu ook een deel van de rechteroever van de Dender. De lengte van het tracé bedroeg ca. 4km; de omwalde opp. ca. 50ha. De omwalling is o.a. te volgen langs de Vaartstraat, de Esplanadestraat, de Vrijheidstraat, het Vredeplein, het Keizerlijk plein, de Zonnestraat, de Houtmarkt en de Alfred Nicholsstraat. De omwalling begrenste het stedelijk areaal tot de 19de eeuw; pas daarna werd de stad opnieuw uitgebreid.

Het plangebied situeert zich precies buiten stadsversterking, doch het oostelijk terreindeel valt vermoedelijk samen met de tweede stadsgracht uit het eind van de 12^e of begin van de 13^e eeuw. De industrialisatie van Aalst begon in het midden van de 19^e eeuw dankzij de spoorlijn Brussel-Aalst-Gent. In deze periode kwamen het station, de stationswijk en de Sint-Jozefkerk tot stand. De Dender-kanalisatie werd voltooid en het spoorwegnet verder uitgebreid.

Verschillende takken van textielnijverheden ontwikkelden zich in en vlakbij de stadskern, langsheen de Dender en de spoorlijn. Het gevolg van deze ontwikkeling was een noodzakelijke uitbreiding van de proletariaatshuisvesting. De 19^e eeuw wordt gekenmerkt door pauperisme en een harde sociale strijd. Gedurende de 19^e en de 20^e eeuw groeit Aalst gestaag.

Begin 20^e eeuw kwam de nijverheidswijk te Hofstade langs de Dender tot stand. Na de Tweede Wereldoorlog werden ca. 3000 huizen bijgebouwd.¹⁹

¹⁵ DE GROOTE & MOENS 1995, 97-98 ; DE GROOTE 2013, 18-23.

¹⁶ Op de site Sint-Jozefscollege kon een volledige doorsnede van gracht en wal gemaakt worden. De breedte van de walgracht varieerde tussen 15 en 18m en had een diepte van 3.5 tot 4m. De breedte van de basis van het wallichaam bedroeg ca. 13m. Resten in de opvulling van de gracht wijzen op de aanwezigheid van een weermuur in glauconiethoudende kalkzandsteen. DE GROOTE E.A. 2010.

¹⁷ DE GROOTE & MOENS 1995, 97-98.

¹⁸ DE GROOTE & MOENS 1995, 98.

¹⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed

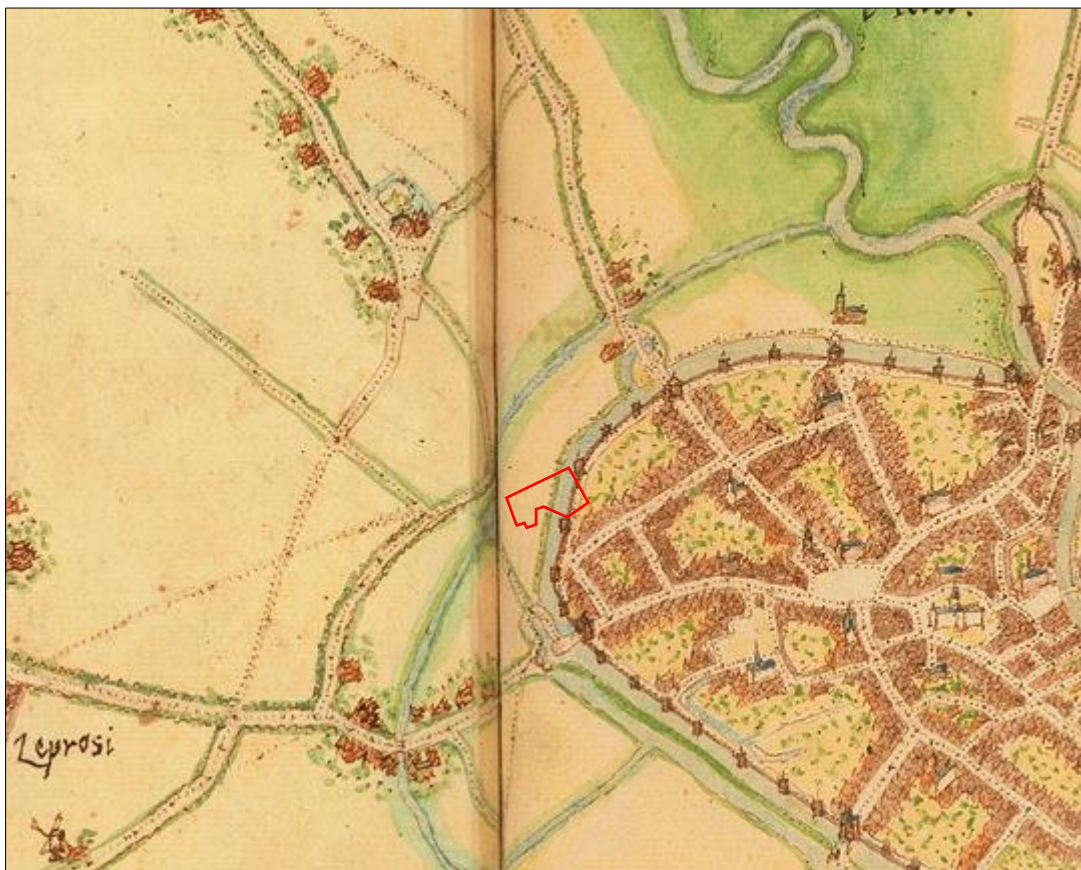
1.5.2.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Op het plan van Deventer is duidelijk te zien dat het plangebied zich situeert aan de rand van de historische stadskern van Aalst. Het plangebied is gelegen op de rand van het alluvium van de Ediksveldbeek. Het oostelijk terreindeel snijdt de tweede stadsgracht aan die dateert uit eind 12^e - begin 13^e eeuw. Aan de stadzijde van de gracht is duidelijk een stadsmuur met torens aanwezig. Verder is er binnen de projectgrenzen geen bebouwing weergegeven.

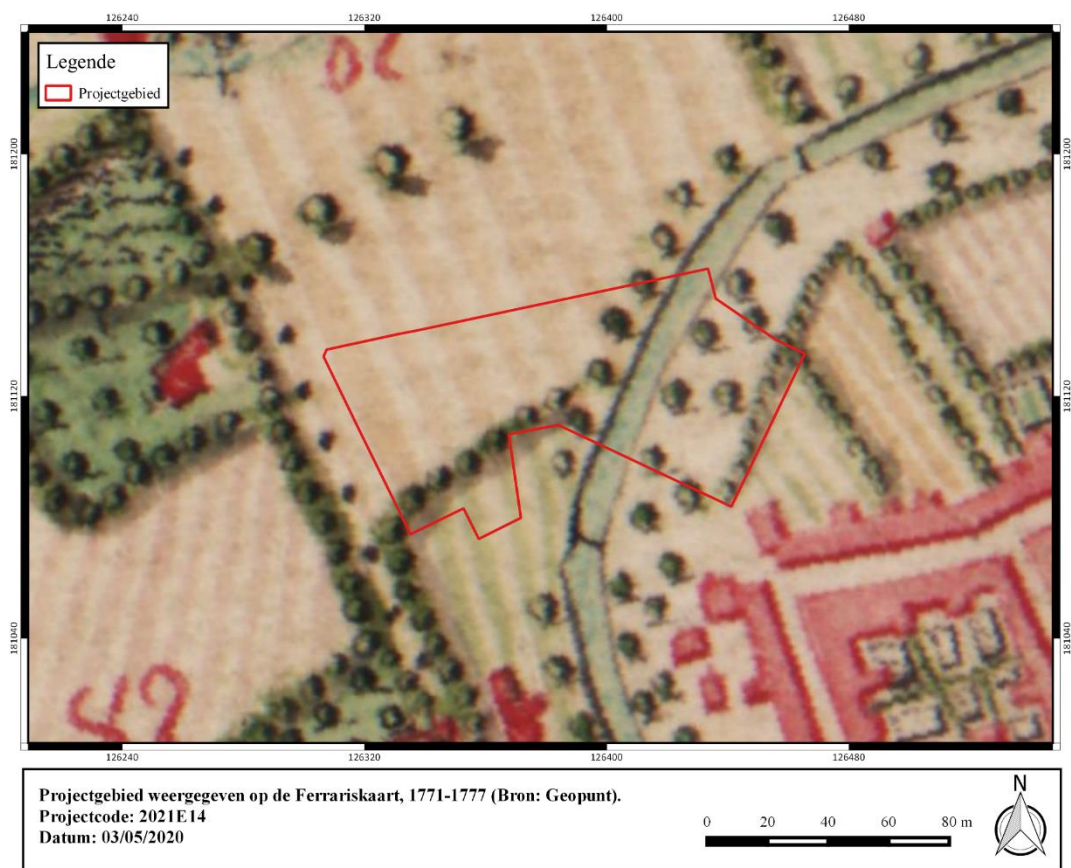
De Ferrariskaart bevestigt de ligging van het plangebied op de rand van de stad. De oostzijde van het projectgebied snijdt de stadsgracht aan. De tuinmuur met torens is niet langer weergegeven. Binnen de projectgrenzen is geen bebouwing afgebeeld. Ook op de Atlas der Buurtwegen is geen bebouwing te zien.

Binnen de projectgrenzen was er tijdens de 2^e helft van de 19^e eeuw (1861 tot 1909) een gas- en ammoniakzuurfabriek gevestigd. Ten tijde van deze toenmalige activiteiten waren er binnen de projectgrenzen verschillende potentiële bodemverontreinigende activiteiten aan de gang (gashouden, teerputten, zones voor gaszuivering, etc.). De gebouwen van de gasfabriek zijn te zien op de Poppkaart en de topografische kaart van 1893.

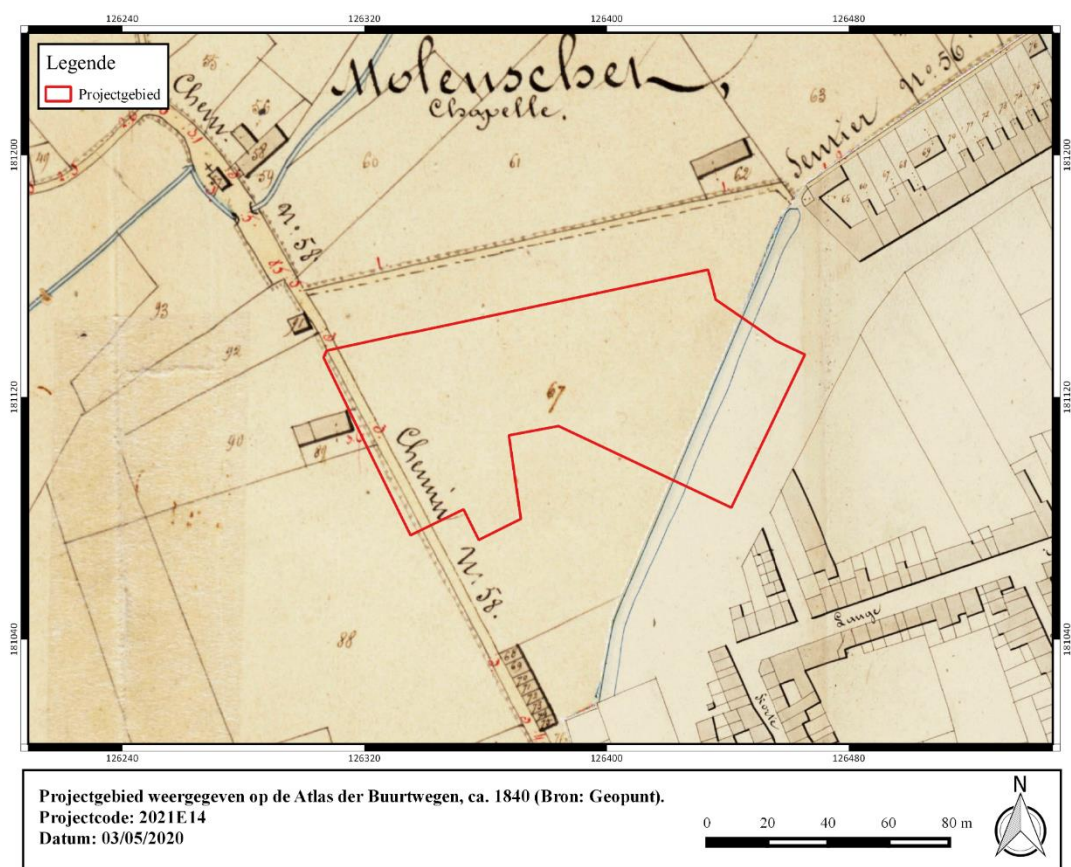
Na de sloop van de gasfabriek werden binnen de projectgrenzen woningen ingericht.

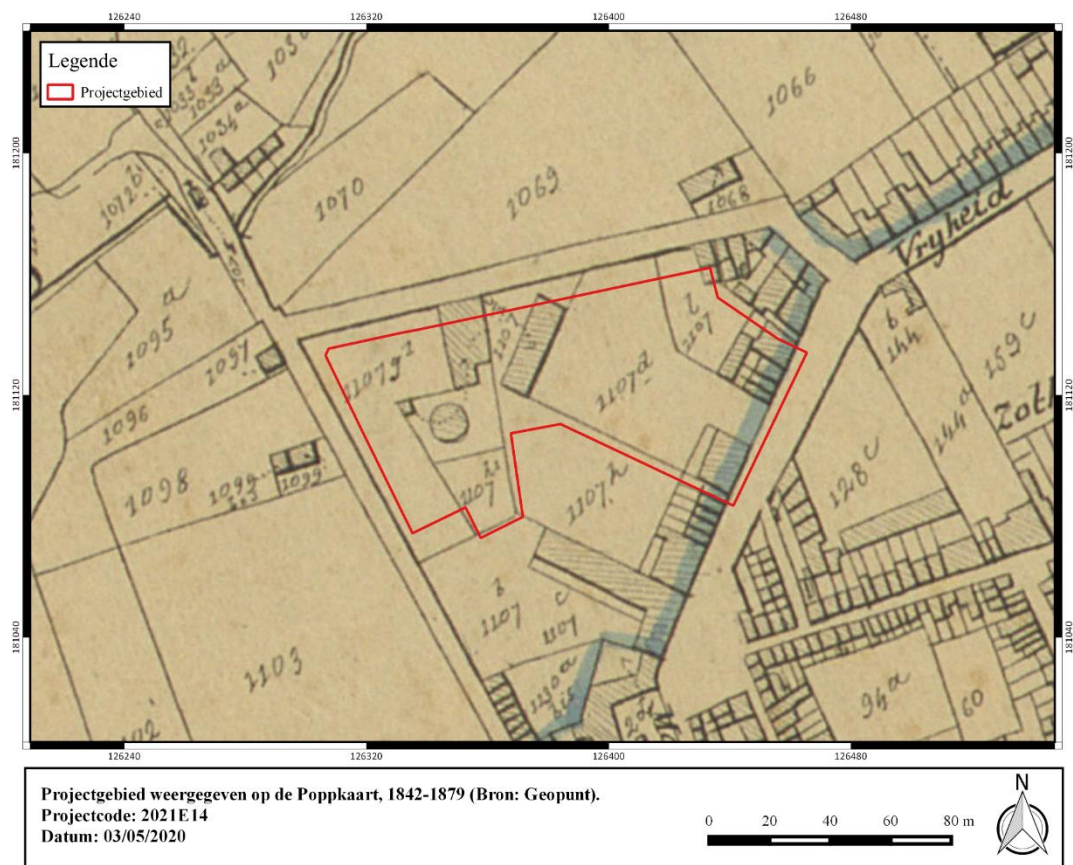
Figuur 7: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: KBR).

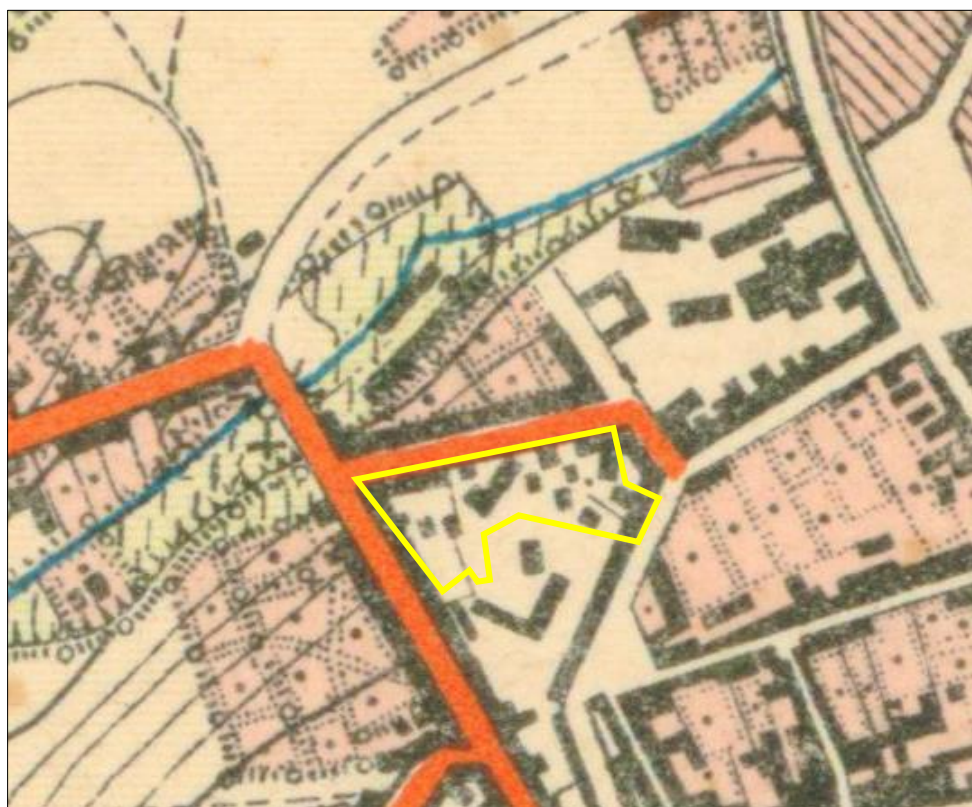
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

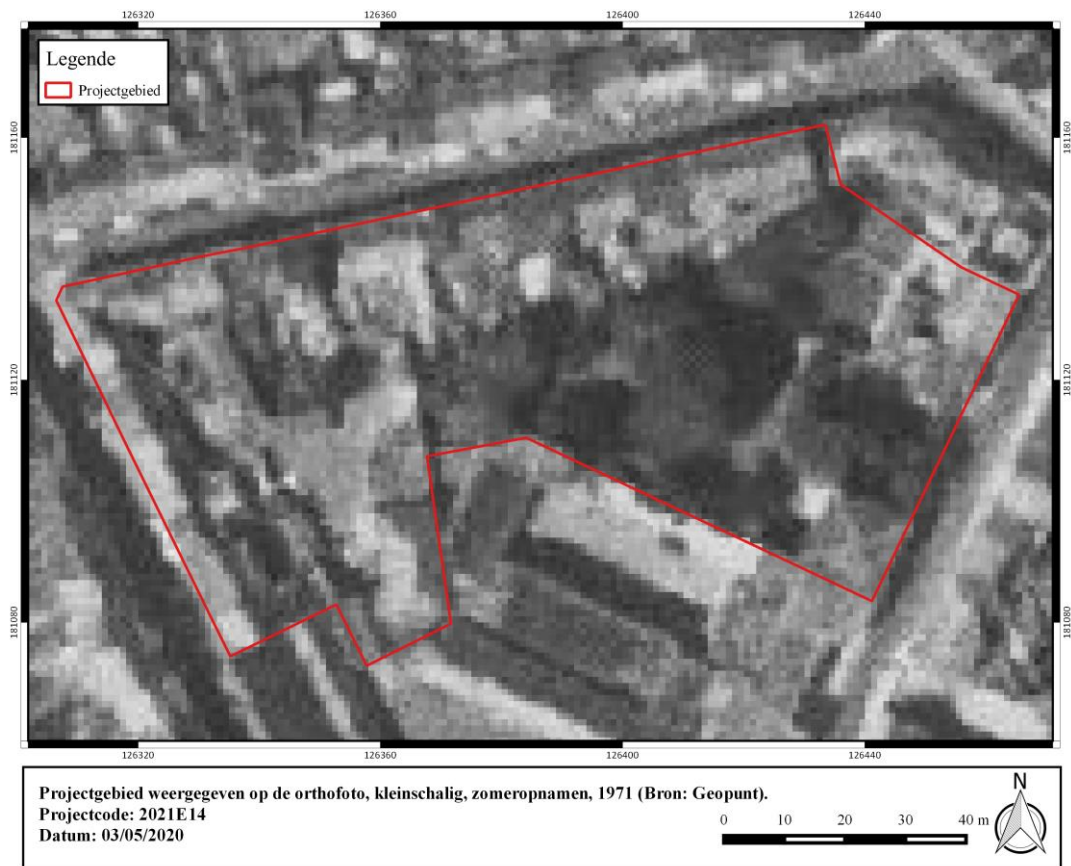
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1893 (Bron: NGI Cartesius).

1.5.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft een beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied gedurende de laatste decennia.

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.5.3 Geplande werken

Ter hoogte van de site werden tijdens het oriënterend en beschrijvend bodemonderzoek verschillende historische bodemverontreinigingen vastgesteld: een teerverontreiniging in het vaste deel van de aarde en het grondwater, een verontreiniging met PAKs en cyaniden in het vaste deel van de aarde en een cyanideverontreiniging in het grondwater. Deze verontreinigingen dienen allen te worden gesaneerd. Daarnaast komt er nog een verontreiniging met zware metalen in het grondwater voor en een nevenverontreiniging met benzeen in het vaste deel van de aarde. Deze laatste zijn niet-saneringsplichtig. Tijdens bijkomend onderzoek in het kader van voorliggend bodemsaneringsproject werd bijkomend nog een verontreiniging met teercomponenten vastgesteld ter hoogte van de parking (Nestor De Tierestraat 40). Ook deze dient te worden gesaneerd.

Voor de sanering zullen uitgravingen plaatsvinden tot een variabele diepte. Deze verschillende zones zijn aangeduid op onderstaand syntheseplan met volgende kleurcode:

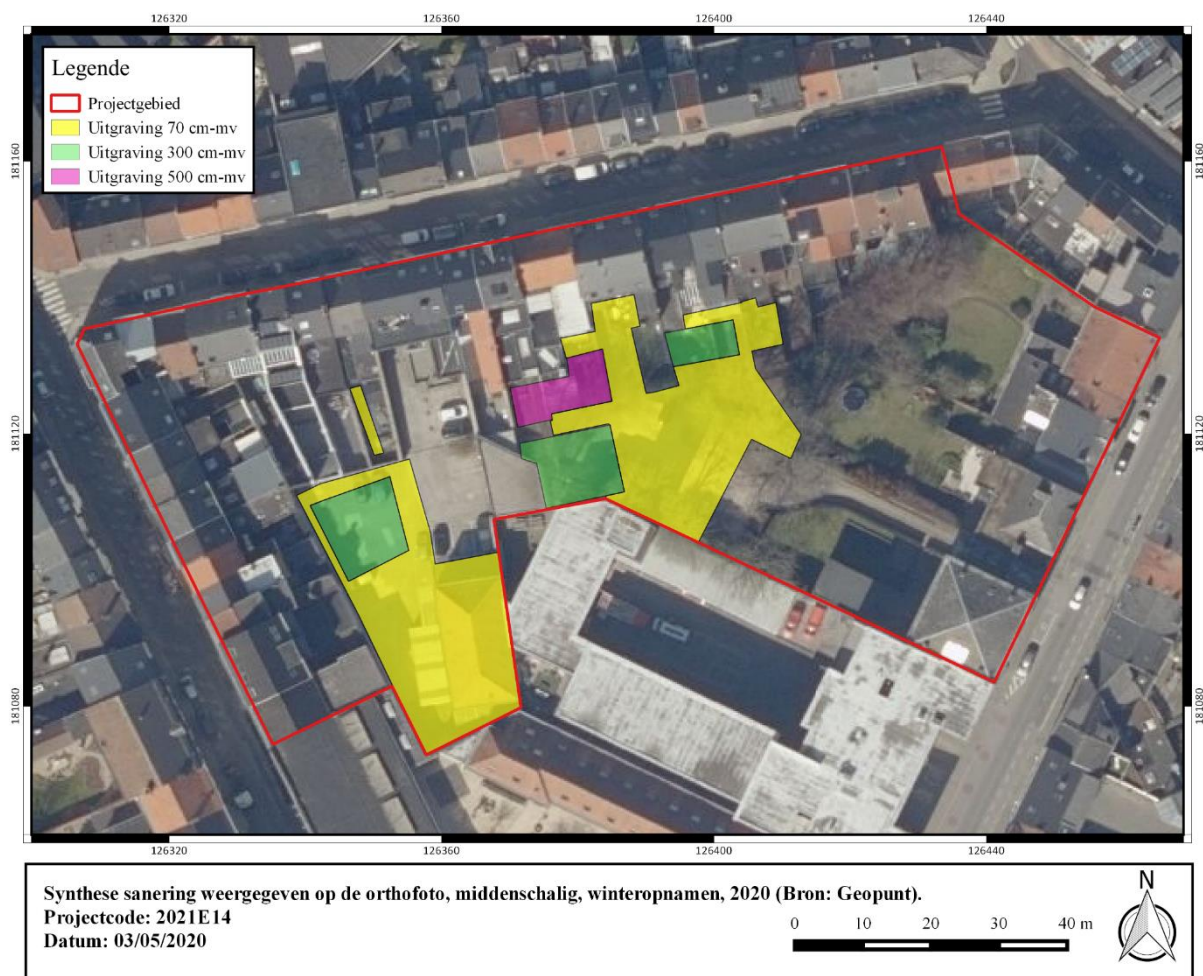
Ter hoogte van de **gele zone** zal een uitgraving plaatsvinden tot ca. 70 cm diepte over een oppervlakte van ca. 1254 m²

Ter hoogte van de **groene zone** zal een uitgraving plaatsvinden tot ca. 300 cm diepte over een oppervlakte van ca. 305 m².

Ter hoogte van de **roze zone** zal een uitgraving plaatsvinden tot ca. 500 cm diepte over een oppervlakte van ca. 91 m².

De gecombineerde oppervlakte van de geplande uitgraving bedraagt aldus **1610 m²**.

Figuur 17: Synthese uitgravingen sanering weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

2 Synthese

De opdrachtgever plant saneringswerken op een terrein dat wordt omsloten door de Nestor de Tièrestraat en Vrijheidsstraat te Aalst. Het volledige projectgebied is ca. 8072 m² groot en is voor het grootste deel bebouwd en verhard. In het oosten is een deel van het projectgebied in gebruik als tuinzone. De geplande saneringswerken beslaan een gecombineerde oppervlakte van ca. 1610 m².

De stad Aalst heeft zich ontwikkeld vanuit een nederzettingkern op een drogere opduiking langs de Dendervallei, nabij de samenvloeiing van de Siessegembeek en de Dender. In het kader van de geplande ontwikkeling werd reeds bodem- en grondwateronderzoeken uitgevoerd in functie van verontreiniging. Uit de waarnemingen van dit onderzoek blijkt dat een deel van de ondergrond en grondwater vervuild is met cyaniden, koolwaterstoffen, teer, zware metalen en in mindere mate met benzeen. Deze terreindelen dienen te worden gesaneerd waarbij een deel van de bodem wordt afgegraven.

Uit de cartografische bronnen kan afgeleid worden dat het onderzoeksgebied zich op de rand van de historische stadskern van Aalst bevindt. Op de Deventerkaart is te zien dat het onderzoeksgebied voor het grootste deel buiten de middeleeuwse stadsomwalling gelegen is. Het oostelijk terreindeel valt waarschijnlijk samen met de 12/13^e-eeuwse stadsgracht. Op de Ferrariskaart zijn de stadsmuren niet langer afgebeeld. Wel is te zien hoe het oostelijk terreindeel nog steeds wordt aangesneden door de gracht. Binnen de grenzen van het terrein is geen bebouwing weergegeven. Deze situatie blijft ongewijzigd op de Atlas der buurtwegen. Op de Popp-kaart en de topografische kaart van 1893 is te zien dat binnen de grenzen van het onderzoeksgebied meerdere gebouwen zijn opgericht. Dit betreft het gebouwenbestand van de voormalige gas- en ammoniakzuurfabriek die er in de tweede helft van de 19^e eeuw werd gebouwd. Het zijn de activiteiten van deze installatie die verantwoordelijk zijn voor de vastgestelde verontreiniging binnen de grenzen van het onderzoeksgebied. De fabriek wordt in de eerste helft van de 20e eeuw gesloopt en langsheen de straatzijde worden woningen gebouwd. Binnen de orthofotosequentie is weinig verandering op te merken de voorbije decennia.

Het onderzoeksgebied is niet gelegen binnen de historische kern van Aalst, bijgevolg kan redelijkerwijs uitgegaan worden van een relatief éénduidige verticale stratigrafie en oppervlakkige archeologische situatie. Gezien de infrastructuur die de voorbije eeuw is opgericht en gesloopt kan aangenomen worden dat het bodemarchief reeds in sterke mate gefragmenteerd is door funderingen, nutsleidingen etc. De kans op wezenlijke kenniswinst bij verder onderzoek wordt als beperkt ingeschat. Daarnaast moet gewezen worden op de vastgestelde vervuiling van het terrein waardoor archeologisch onderzoek er niet veilig kan verlopen.

3 Bibliografie

AGIV

CALLEBAUT D. 1981, Het Oud Kasteel te Petegem I. De Karolingische curtis en haar ontwikkeling tot de XIIde eeuw, Archaeologia Belgica 237, Brussel.

DE GROOTE K & MOENS J., 1995. De oudste stadsversterking van Aalst (prov. Oost-Vlaanderen), in: Archeologie in Vlaanderen, jg. IV-1994, 138-141.

DE GROOTE K., 2000. Van prestedelijke nederzetting tot omwalde stad. Archeologie van de Aalsterse stadsontwikkeling, in Het Land van Aalst, jg. LII-2, 234-252.

DE GROOTE K., AMEELS V., MOENS J. & DEBONNE V., 2010. Archeologisch onderzoek te Aalst-Sint-Jozefscollege (prov. Oost-Vlaanderen) 2009-2010 (Intern Rapport VIOE), Brussel.

DE GROOTE K., 2013. De stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad, in Monumenten, Landschappen en archeologie, jg. 32, nr. 1, 4-32.

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

HERTOGS S., CORNELIS L., KREKELBERGH N. 2015: Prospectie met ingreep in de bodem: Aalst- Overhammedreef, Stuwlsuis, BAAC Vlaanderen rapport 141, Gent.

Inventaris Onroerend Erfgoed

SERGANT J., 2004 Steentijdvondsten in de regio Aalst (Oost-Vlaanderen en Brabant, België). Inventaris en geografische analyse (Archeologische Inventaris Vlaanderen Buitengewone Reeks 8). Gent.

VAN RANST E. & SYS C., 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

VAN SPEYBROEK, T. DESMET, C. 2020. Archeologienota Aalst Erembodegemstraat 2-4 Nieuwbouw Deel 1: Verslag van Resultaten